

УДК 94(477.83):394.5:642.5"1991/1996"
DOI <https://doi.org/10.15407/nz2025.05.1105>

ГРОМАДСЬКЕ ХАРЧУВАННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПОВСЯКДЕННЯ МІСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ: ЗАКЛАДИ ЛЬВОВА НА ПОЧАТКУ 1990-х РОКІВ

Любомир ДИКИЙ

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-6095-0725>
аспірант, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича
НАН України, відділ новітньої історії,
вул. Козельницька, 4, 79026, м. Львів, Україна,
e-mail: lyubomyr.dykyi@gmail.com

У статті комплексно досліджено систему закладів громадського харчування Львова початку 1990-х рр. як один із важливих елементів повсякденного життя мешканців міста. На тлі соціально-економічних змін перехідного періоду визначено особливості функціонування барів і кав'ярень, їхню роль як соціальних просторів для спілкування та відпочинку. Проаналізовано організаційну структуру та типологію закладів. Висвітлено, як зберігалися радянські формати роботи та, водночас, продемонстровано появу перших приватних кафе та ресторанів. Особливу увагу приділено асортименту страв, напоїв, музиці, а також рівню обслуговування в закладах.

Висвітлення пов'язаних із цією тематикою питань становить невід'ємну частину досліджень народної культури українців і ніколи не втрачало своєї актуальності. Метою статті є дослідження закладів громадського харчування у Львові в 1991—1996 рр. як складової міського повсякдення. Об'єкт дослідження — типологія, локації, культурні особливості та роль закладів громадського харчування в повсякденному житті львів'ян.

Методологічною основою дослідження є загальнонаукові принципи історизму, системності, наукової об'єктивності, що дало змогу здійснити необхідний науковий аналіз досліджуваної теми загалом, а також окремих її аспектів, використання різноманітних методів, якими послуговується етнологічна наука, як-от типологічного, комплексного, порівняльного і, що важливо, методу історичної реконструкції досліджуваних явищ.

Ключові слова: Львів, львів'яни, повсякденне життя, заклади громадського харчування, ресторани, їжа, міська культура, відновлення незалежності України, пострадянська трансформація.

Liubomyr DYKYI

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-6095-0725>

PhD student,

I. Krypiakevych Institute of Ukrainian Studies

National Academy of Sciences of Ukraine,

Department of Contemporary History,

Kozelnytska str., 4, 79026, Lviv, Ukraine,

e-mail: lyubomyr.dykyi@gmail.com

PUBLIC CATERING AS AN ELEMENT OF THE EVERYDAY LIFE OF THE URBAN POPULATION: ESTABLISHMENTS IN LVIV AT THE BEGINNING OF THE 1990S

Introduction. Public catering, as an essential element of everyday urban life, offers a unique lens through which to explore the social and economic realities of Lviv in the early 1990s. In the wake of Ukraine's independence, the city's cafes, restaurants, and canteens became more than just places to eat; they served as meeting points, cultural spaces, and reflections of rapid societal transformation.

Problem statement. In the early 1990s, catering establishments in Lviv operated in conditions of economic instability and inflation. The city's cafes, restaurants, and canteens served as meeting points, cultural spaces, and reflections of rapid societal transformation.

The *purpose* of the article is to study public catering establishments in Lviv in 1991—1996, highlight the typology, locations, cultural features and their role in the everyday life of Lviv residents.

Methods. General scientific methods of analysis and synthesis, as well as special scientific comparative-historical and chronological methods are used in the article. Significant attention is paid to the oral history method — interviewing eyewitnesses of the establishments — which helps to reconstruct everyday details and the atmosphere of the time. The author adheres to the principle of historicism.

Results. In general, in the first years of independence, cafes and restaurants that had been operating since Soviet times remained popular in Lviv. For example, ice cream cafes remained an affordable and familiar option for family outings, while young people often chose bars and coffee shops for first dates or meeting with friends. More popular restaurants continued to serve as venues for celebrating important occasions such as birthdays, weddings, and other milestones.

Conclusion. The old public catering network gradually passed into private ownership, changing both owners and concepts, which marked a slow but noticeable transformation of Lviv's restaurant culture in the 1990s. New private establishments appeared in the city, offering original interiors, innovative service formats, and a wider variety of dishes.

Keywords: Lviv, Lviv residents, everyday life, public catering establishments, restaurants, food, urban culture, Ukraine's independence restoration, post-Soviet transformation.

Вступ. Початок 1990-х років став для України періодом глибокої соціально-економічної та політичної трансформації, яка безпосередньо позначилася на усіх сферах міського життя. Перехід від централізованої планової економіки до ринкових відносин супроводжувався гіперінфляцією, падінням виробництва, структурними кризами та розривом економічних зв'язків із союзними республіками. Ці процеси позначились не лише на макрорівні, а й на повсякденних практиках, зокрема на тому, як мешканці українських міст організовували побут, харчування та відпочинок. У цьому контексті особливий інтерес становить функціонування закладів громадського харчування, які залишалися для багатьох мешканців важливим елементом міської інфраструктури та культурного простору.

Аналіз досліджень та публікацій тематики студії проілюстрував її недостатнє вивчення. Зважаючи на локальність проблематики, наукові розвідки залишаються малорозробленими без залучення достатньої кількості джерел та методології.

Варто зауважити на окремих студіях Романа Генеги та Богдана Шумиловича, що висвітлюють повсякденне життя Львова. Проблема харчування львів'ян у повоєнний період вивчає історик Роман Генега. У своїх працях він акцентує на трансформації закладів харчування та раціону львів'ян під радянські стандарти: зменшення кількості ресторанів та кав'ярень, натомість — відкриття нових їдалень, закусочних, буфетів та чайних. Науковець акцентує й на появі нових, питомих для радянських громадян страв у меню закладів громадського харчування, наприклад: окрошка, щі, а також широке використання м'ясних напівфабрикатів [1, с. 49—73].

У статті Богдана Шумиловича «Відмовляючись від соціалізму: альтернативні простори Львова 1970—2000-х років» досліджуються неформальні мистецькі й культурні осередки, що виникли в місті на тлі відходу від радянської моделі суспільства. Автор показує, як уже в пізньорадянський період з'являлися гібридні середовища, що формували альтернативну ідентичність — простори, де неформали порушували табу соцреалізму, прагнули інтелектуального обміну (європейська філософія, сучасне мистецтво) і дистанціювалися від офіційної культури. Це були некомерційні осередки, що формувалися в кав'ярнях, галереях, музичних студіях, і стано-

вили справжні «країни мрій» для митців, закоханих у мистецтво без компромісів [2, с. 602—614]. У періоди 1990-х та 2000-х роках ці альтернативні простори трансформувалися: вони набули інституційної форми, як-от «Дзига», фестивалі, галереї, відеоартові студії тощо. Шумилович звертає увагу, наскільки такі ініціативи стали фундаментом для сучасної культурної екосистеми Львова — вони сприяли розвитку незалежного мистецтва, стали платформами для експериментів з форматом, і сформували нову культурну інфраструктуру міста. Автор доводить, що альтернативність не лише зберігала творчий дух протидії радянщині, а й переходила у нові форми, інтегруючись у міське середовище, задаючи тон культурним інноваціям Львова [2, с. 602—614].

Дослідження Львова періоду незалежності проводять окремі наукові установи, наприклад Центр міської історії Центрально-Східної Європи, який запустив та опублікував проект «Вжити в 90-х» з короткими інформаційними довідками про громадські заклади Львова, зокрема кафе та ресторани, а також зі спогадами очевидців та цитатами з інтерв'ю про повсякденне життя містян [3].

Аналіз харчових практик львів'ян висвітлюються на онлайн ресурсах, присвячених популяризації історії Львова: «Фотографії старого Львова» [4; 5], «То є Львів» [6]. Автори розвідок використовують великий пласт раніше недослідженої інформації, наприклад газетні публікації, інтерв'ю з міщанами тощо. Широкий пласт спогадів та інформації вміщено також у науково-популярних статтях та замітках авторства львівських письменників Богдана Панкевича [7], Юрія Винничука [8], які використовують питоми дослідженому періоду слова, вирази, народні назви закладів тощо.

Зважаючи на недостатність історіографії, у статті використано низку джерел: матеріали Архіву міста, інтерв'ю, дані анкетування. Одним з ключових джерел студії стали статті та публікації львівських газет: «Високий Замок», «Експрес», «Молода Галичина». Вагомими стали коментарі-спогади міщан про їхні досвіди досліджуваного періоду, серед яких виділимо: серію Youtube відео «Глібовицький+Панкевич — кав'ярні», де авторка взяла інтерв'ю в журналіста Євгена Глібовицького та Богдана Панкевича про кав'ярні 1990-х [9], інтернет-форуми, на яких люди ділились спогадами

про свою молодість та те, які заклади громадського харчування відвідували [10; 11; 12].

Висвітлення пов'язаних із цією тематикою питань становить невід'ємну частину досліджень народної культури українців і ніколи не втрачало своєї актуальності.

Метою статті є дослідження закладів громадського харчування у Львові в 1991—1996 роках як складової міського повсякдення. Основними завданнями наукової публікації стало висвітлення типології, локацій, культурних особливостей та ролі закладів громадського харчування в повсякденному житті львів'ян.

Методологічною основою дослідження є загальнонаукові принципи історизму, системності, наукової об'єктивності, що дало змогу здійснити необхідний науковий аналіз досліджуваної теми загалом, а також окремих її аспектів, використання різноманітних методів, якими послуговується етнологічна наука, як-от типологічного, комплексного, порівняльного і, що важливо, методу історичної реконструкції досліджуваних явищ.

Основна частина. На початку української незалежності сфера громадського харчування Львова в цілому не відрізнялась від радянського часу. Багато львів'ян та гостей міста продовжували відвідувати ті самі ресторани та кафе, що й у 1980-х. Попри загальні трансформації політичного й економічного устрою, інфраструктура громадського харчування певний час залишалася майже незмінною. Заклади, добре відомі ще з радянського періоду, були для містян звичним і зручним вибором, адже з ними пов'язувалася певна традиція дозвілля, знайомі інтер'єри тощо. Серед інших, популярними були: «Фестивальний» по вул. Січових Стрільців, 12 [5], «Люкс» на площі Міцкевича 6/7, «Домова кухня» на проспекті Шевченка, 5, бар готелю «Інтурист» (тепер — готель Жорж) на площі Міцкевича, 1 [13, арк. 228—231], «Червона Калина» біля філармонії на перехресті вул. Ковжуна і Чайковського (тепер — М. Скорика) [9], ресторан «Під Левом» на Площі Ринок, 19, «Дністер» в однойменному готелі по вул. Яна Матейка, 6, кафе «Старий Рояль» — вул. Ставропільська, 3, ресторан «Львів» — вул. 700-річчя (тепер — проспект В. Чорновола, 7), кафе «Біля фонтану» — проспект Свободи 6/7, кафе «Вірменка» — Вірменська, 19, кафе «Академічне» — проспект Шев-

ченка, 25 [13, арк. 228—231], пивбар-кафе «Під вежею», по вул. Братів Рогатинців, 32 [10], «Чоколядка» — цукерня «Світоч», що мала у підвалі кнайпу та знаходилась на проспекті Шевченка [10; 14, с. 3], ресторан «Лебідь» у верхній частині Стрийського парку [7], бар «Вежа», що знаходився в Пороховій вежі по вул. Підвальна, 3 [14, с. 3], «Кентавр», на Площі Ринок, 34 [8; 15] та ін.

Візитівкою Львова, що відвідували високопосадовці України та світу, був ресторан «Люкс», яким, від проголошення незалежності назвали колишній ресторан «Москва» на площі Міцкевича, де подавали вишукану галицьку кухню. У меню були курячі котлети з грибною начинкою, картопляні пальчики, палюшки, голубці з гречкою та картоплею. Серед сезонних пропозицій — холодний борщ із вушками, класичний український борщ та окрошка. На десерт подавали вареники зі сметаною, щедро начинені суницями, вишнями чи чорницями тощо. Деякі страви у «Люксі» можна було замовити заздалегідь, з доставкою додому — від фаршированої птиці й риби до запеченого поросяти [16, с. 4]. В січні 1992 р., заклад переживав кризу. Після підняття плати за оренду для всіх закладів громадського харчування — вона зросла від 85 копійок за квадратний метр до 66 карбованців, та збільшення оплати за комунальні послуги — в п'ять разів та за електроенергію — в 56 разів, ресторан зазнав збитків у розмірі 260 тисяч карбованців, а тому був змушений звільнити чверть персоналу [17, с. 2]. Все ж «Люкс» залишався одним із найбільших у місті, адже станом на 1994 рік тут працювало 58 працівників [16, с. 4].

Наступним, знаковим рестораном для Львова початку 1990-х був ресторан «Фестивальний», створений ще у 1981 році [18, с. 4] на місці студентських закладів «Веселка» та «Бутербродна». Від моменту заснування тут обслуговували партійну номенклатуру [7], акторів, співаків [18, с. 4] та ін. Страви можна було замовити наперед за три дні. У меню були: свинина «пікантна», свинина тушкована з овочами, відбивна з курки, курка смажена з часником, гриби у сметані, рулет з курки, язик відварний, мозок домашньому та ін [18, с. 4].

Ресторан «Фестивальний» вирізнявся серед інших наявністю концертної програми «Вар'єте», яку запровадили від 1993 року, і яка відбувалась щотижня у п'ятницю, суботу та неділю. У ці дні, від 18:00

вхід у ресторан був платним, зокрема станом на травень 1993 року — 500 крб [19, с. 2]. Концерт складали естрадні номери, українські та іспанські народні танці в національних костюмах тощо. Заступник директора ресторану коментував, що найпікантнішим видовищем шоу була жінка в закритому купальнику, хоча зазначимо, що офіційно стриптизу там не було [18, с. 4].

Наголосимо, що більшість мешканців Львова рідко відвідували «Люкс» чи «Фестивальний», а коли все ж навідувались, то здебільшого з нагоди визначних подій: дня народження, хрестин, весілля чи, наприклад, захисту дисертації [20]. Зокрема, станом на січень 1992 р. легка закуска без алкоголю в «Люксі» обходилась майже у сто карбованців [17, с. 2], при середній зарплаті — 1523,5 крб [21]. Станом на липень 1994 року, середній обід у «Фестивальному» без спиртного коштував приблизно 300 тисяч купоно-карбованців на одну особу [18, с. 4], тоді як середня зарплата була лише 1176261 крб [21]. Відтак середньої зарплати вистачило б лише на 3—4 обіди. Наголосимо, що чимало мешканців вважали витрати на страви в закладах невиправданими, мовляв, за ті ж гроші можна було купити кілограм м'яса й харчуватися вдома цілий тиждень [22].

Вагому роль у житті львів'ян початку 1990-х продовжувала відігравати «Вірменка», де так як і в попередні роки збиралися хіпі, музиканти та митці. Люди ходили сюди, щоб провести час із друзями та випити кави. Студенти, раз на декілька місяців, якщо вдалося накопичити стипендію, відвідували «Вірменку» не лише заради напою, а й щоб відчути себе частиною мистецького середовища, бо були «трішки хіпі, трішки музикантами, трішки митцями» [6].

Львівська «богема»: митці, художники, письменники, архітектори ще з радянських часів проводила час в кафе «Псяча буда», по вул. Костомарова. У 1990-ті роки аудиторія кнайпи змінилася, оскільки під час кризи у таких закладах продавали алкогольні напої, й аура мистецьких балачок переросла в дещо інше. Тому вони перейшли до ресторану «Червона калина» [23]. У закладі, який працював від 8 до 20, пропонували широкий вибір страв: канапки, піцу, різноманітні гарячі страви, торт домашній, сирник, екзотичні фрукти. Серед напоїв можна було спробувати натуральну каву, соки і алкоголь [14, с. 3]. Згодом львівські митці перейшли до «Вежі», що зна-

ходився в Пороховій вежі, і де на третьому поверсі час-від-часу організовували різноманітні виставки та мистецькі заходи [23; 6]. Бар працював від 12:30 до 22:00 без перерви. Кам'яні стіни з художньою кладкою, дерев'яні столи, цигарковий дим і тьмяне світло створювали атмосферу «спокою, хорошої розмови і забуття», зазначали сучасники [14, с. 3].

Увагу приділимо також ресторану «Під Левом», який відвідували міські депутати, зокрема тодішній мер Львова Василь Шпіцер [16, с. 4] (1990—1994) та кафе «Академічне», яке «не оминав народний артист (Ігор Білозір¹. — Л. Д.), може тому що мешкав поруч, або ж через те, що святкував тут своє друге весілля» [24, с. 3], що відбулось в червні 1993 року [25]. Заклад запрошував на котлети з грибами, «добре пиво» та горілку [24, с. 3].

Популярним серед молоді на початку 1990-х був бар «Кентавр» на площі Ринок, який працював від 1973 року [7]. Це була атмосферна локація у півпідвальному приміщенні з довгими дерев'яними столами [26]. Це з радянських часів, заклад приваблював кольоровими коктейлями з декількома шарами, що, як зазначали міщани, особливо подобалися молодим відвідувачкам [8]. «Кентавр» був популярним місцем для побачень, куди «запрошували» дівчат, та просто зустрічей компаніями друзів [27]. У вихідні бар був переповнений навіть вдень [10].

Ідальні при підприємствах: заводах, фабриках, університетах та ін. також залишались у списку куди часто ходили львів'яни. Тут можна було швидко та недорого перекусити, а деякі люди навіть могли брати із собою алкоголь, і за хабар офіціантці, попросити в неї склянки [8]. До цієї категорії також можна віднести і пиріжкові, зокрема: Пиріжкова навпроти Головної пошти, по вул. Словацького, 4 (заснована в 1962 р. [4]), Пиріжкова-2 по вул. Міцкевича, 6/7 (біля ресторану «Люкс»), Пиріжкова-3, по вул. Городоцька, 41 [13, арк. 228—231], пиріжкова «Леся» по вул. Степана Бандери [6] тощо. Такі заклади часто користувались популярністю серед сту-

¹ Хоч у замітці від 21 вересня 1996 року прямо не сказано, що Ігор Білозір відвідував кафе «Академічне», її автор Богдан Гнатівський — той самий, хто був із ним у ніч на 9 травня 2000 року в кафе «Цісарська кави». Крім того, вказано, що людина нещодавно отримала звання народного артиста — а саме Білозір здобув це звання у 1996 році.

дентів, які забігали сюди перекусити між заняттями. Студенти також з особливою теплотою згадували кафе «Мандрики», що знаходилося по вул. Гнатюка, 4, куди вони приходили скуштувати традиційну українську страву — мандрики, схожу до піци, якою можна було «добре наїстись» [6].

Не втрачали своєї популярності та престижності гриль-бари, зокрема, заклад по вул. Некрасова (тепер вул. Ю. Руфа), який часто відвідували студенти Медінституту [10], «Експрес» — вул. Городоцька, 133, «Вісла» — вул. Рясівська, 9 [13, арк. 228—231] та ін. Львів'яни часто прирівнювали їх до ресторанів, адже курка-гриль була для багатьох розкішшю, бо не кожен міг собі її дозволити. До прикладу, студенти інколи місяцями відкладали гроші, щоб мати змогу там поїсти [6].

Зазначимо, що рівень обслуговування в закладах громадського харчування часто залишався низьким. Брудний або жирний посуд, неякісно вимиті прибори, неналежно випрані скатертини нерідко були звичним явищем. До прикладу, можемо згадати як виглядав ресторан «Лебідь» в липні 1993 року. Гостей закладу зустрічала блатна² музика. Незважаючи на те, що у ресторані половина столиків була порожньою, «приходу офіціанта доводилось чекати 20 хвилин», а тарілки і фужери, двічі змінювали через чужу «губну помаду на них» [28, с. 3]. В цукерні «Чоколядка» на час, коли транслювали телесеріали, могли виключати музику, для того, щоб весь трудовий колектив подивився телевізор, через що, відповідно, погіршувався сервіс [14, с. 3]. У пивбарі «Під вежею», ймовірно через те, що люди почали красити посуд, пиво наливали у звичайні півлітрові скляні банки замість бокалів [8]. У міні-барі «Жовтневий проїзд» (згодом — «Крива липа») в провулку «Крива липа» каву переважно подавали в надшерблених горнятках [9].

Обслуговування в львівських кафе залишалося предметом уваги з боку органів контролю. Управління у справах захисту прав споживачів Львівської області регулярно проводило перевірки щодо дотримання санітарних і цінових норм. Серед частих порушень виділимо: недолив алкоголю, продаж неякіс-

них чи фальсифікованих спиртних напоїв, завищені ціни порівняно з меню, реалізація прострочених або зіпсутих продуктів та ін. Закладам громадського харчування виписували штрафи, а в окремих випадках їх діяльність тимчасово припиняли [29, с. 2; 30, с. 2].

У більшості закладів було дозволено курити, проте були й такі, де забороняли, зокрема: «Мандрики», «Жовтневий проїзд», «Вірменка». Якщо комусь хотілось випити каву з цигаркою, то можна було вийти на вулицю з чашкою, яку обов'язково потрібно було повернути [14, с. 3]. До прикладу, кавою з «Жовтневого проїзду» можна було смакувати у дворіку через прохідний під'їзд у будинку навпроти [9], що було доволі популярним місцем серед відвідувачів, а цигарки можна було придбати в кіоску поруч [14, с. 3].

Музика в закладах була багатоманітною: від російського попу в «Фестивальному», «Мандриках» чи «Академічному», до західної музики у «Вірменці» та поп-року у «Вежі». В деяких кафе чи ресторанах можна було попросити поставити власну касету [14, с. 3]. Вважаємо, що звучання російської, було радше даниною звичкам і музичним смакам, сформованим ще в радянську добу. Загалом же, підкреслимо, що розмаїття стилів свідчило про поступове культурне дистанціювання закладів харчування від радянського зразка. Музика перестала бути ідеологічним інструментом і натомість почала виконувати свої звичні функції: позначення стилю, формування атмосфери та ін.

Наголосимо, що більшість закладів залишалися у державній власності, проте з'являлося вже чимало приватних: «Лялька» у підвалі приміщення лялькового театру, пл. Данила Галицького, 1, «Вавилон-20», у приміщенні кінотеатру «Україна», пр. Шевченка, 1, «За кулісами», на третьому поверсі філармонії, вул. М. Скорика, 7 [7], «Корона» на розі вул. Дорошенка і пр. Свободи, «Castelari» на площі Митній [12], «Фелічита» по вул. Братів Міхновських [31, с. 12] та ін.

Власником «Ляльки», «Вавилон-20» та «За кулісами» був Маркіян Іващишин, який разом із Андрієм Рожнятовським та Ярославом Руцишином, створили мистецьке об'єднання «Дзига» у 1993 році [32], і яке майже одразу ж після відкриття стало осередком для розвитку альтернативного мистецтва та культу-

² Блатна музика — злодійська музика. Блатний. Портал української мови та культури. Словник UA. URL: <https://slovyk.ua/index.php?sword=%D0%B1%D0%B%D0%B0%D1%82%D0%BD%D0%B8%D0%B9>

ри у Львові [33]. Клуб «Лялька», що був центром львівської культури, створений у 1994 р. [34], працював від 11:00 до 23:00 без перерви. Відвідувачі відзначали «дуже оригінальний інтер'єр», приємне обслуговування та атмосферу затишку, що робила заклад ідеальним місцем для відпочинку [14, с. 3]. При вході їх зустрічав «дед», відставник радянської армії, що відростив собі вуса, та закручував їх джогори [9]. У залі звучав класичний поп-рок, проте клієнти могли ставити власні касети. Через популярність при вході часто висіла табличка «Вільних місць немає» [14, с. 3]. «Лялька» стала місцем де було модно читати, слухати хорошу музику, розумітись на малярстві та ін [9]. Тут здебільшого збиралися, щоб обговорити нові музичні альбоми чи книги, послухати музику, поезію, або просто поспілкуватися з однодумцями.

Загалом ціни в Ляльці як і в більшості закладів станом на грудень 1994 року були доволі доступними для окремих категорій населення, враховуючи, що середня зарплата по Україні в цей час складала близько 3490047 карбованців [21]. Кава натуральна коштувала 20000 карбованців за чашку, чай — 15000 [14, с. 3]. Водночас для студентів, стипендія яких коливалась від 235000 до 413000 [35], і яку часто виплачували із затримками [20] вони могли здаватися дещо високими. Наприклад, на місячну стипендію можна було дозволити собі лише 12—20 чашок кави.

«Вавилон-20» — невелика кав'ярня, що існувала близько двох-трьох років до самої «Ляльки» [34]. Власне «Вавилон» був одним з перших закладів, де збирались митці, інтелектуали, музиканти для спілкування. Відвідувачі ходили сюди «на барменів», запитуючи чия була зміна в той чи інший день. Один з барменів від початку зими і до 8 березня робив «каву-антифриз»: заварена на дорогих видах коньяку кава, що підпалювалась та давала стовп полум'я на метр вгору [9]. Гості міста відзначали «Вавилон» підкреслюючи, химерний інтер'єр і, що «такого молодіжного духу як у Вавилоні» вони не відчували у жодній кав'ярні [36, с. 2]. Тривалий час «Вавилон» співіснував поруч із «Лялькою», втім, остання згодом переманила всіх відвідувачів до себе, а сам «Вавилон» закрили [34]. Наголосимо, що і «Вавилон», і «Лялька» були своєрідними соціальними підприємствами, які заробляли гроші для функ-

ціонування «Дзиги», яка вклала їх в галерею та мистецтво [9].

У 1996 році відкрили паб «За кулісами», що знаходився на третьому поверсі львівської філармонії, за що отримав в народі назву «Філа». Відвідувачі відзначали атмосферу, куди приходили інтелігентні та творчі люди, де можна було випити та «повтика-ти», себто посидіти, і де «бармен знав всіх, а всі знали бармена» [37].

У 1996 році по вул. Братів Міхновських вже діяло італійське кафе «Фелічита». Особливої уваги заслуговував витончений інтер'єр закладу, з легкими кріслами з плетеними спинками, рожевими скатертинами та напівпрозорими гардинами. В меню входили м'ясо по-римськи та по-міланськи, спагеті, фарширована ніжка «Гарібальді», шніцель з екзотичними фруктами, розетки з шашличком із крабів, лангустів, мідій тощо [31, с. 12]. Зазначимо, що відкриття такого типу ресторанів свідчило про поступову зміну гастрономічної культури львів'ян. Класичні практики споживання доповнювались італійською, корейською [38, с. 3] чи іншими кухнями.

Ще з радянських часів у Львові були популярними кафе-морозива — спеціалізовані заклади, що пропонували переважно десерти, морозиво та холодні напої. Ці заклади зберегли популярність і в перші роки незалежності, виконуючи не лише гастрономічну, а й соціальну функцію — місця зустрічей, побачень і відпочинку. До таких можна віднести «Пінгвін» на проспекті Свободи, 43 [39], «Снігуронька» — просп. Шевченка, 24 [40], «Дитяче кафе», підприємства «Наука», по вул. Володимира Великого, 54, кафе «Дитяче», по вул. Криворізькій, 50, їдальня з дитячим кафе і магазином «Тістечко», по вул. Мазепи, 20 [13, арк. 228—231] та ін. Відвідувачі любили такі заклади та завжди з теплотою та усмішкою згадували про них [6; 20].

Відзначимо, що кав'ярні сімейного типу не лише збереглися як спадок радянської епохи, а й продовжували відкриватися нові, що свідчило про зростаючий попит на такий формат серед львів'ян. Зокрема, кафе «Корона», що було відкрите на початку 1993 року, де використовували угорську технологію виробництва морозива із сухого імпортного порошку та інших висококалорійних складників. У перші дні роботи, черга з відвідувачів могла сягати до 20—30 метрів. Кафе зіткнулося з типовими львівськими

постійними побутовими незручностями, зокрема з нестачею води. Щоб запобігти цьому, було замовлено спеціальний бак із закритим циклом. Незважаючи на собівартість морозива у 150 карбованців на момент відкриття закладу, його продавали по 100 [41, с. 1], що з огляду на середню зарплату в березні 1993 року (22945 крб [21]), було цілком доступно. Проблему різниці планували вирішити за рахунок виготовлення сухого порошку власними силами, замість того, щоб закуповувати його за кордоном. Кафе пропонувало до 40 видів льодів³ [41, с. 1], а від грудня 1994 року до асортименту планували додати каву, гарячий шоколад та хот-доги [14, с. 3].

У 1993 році, пластун та відомий меценат Володимир Кашицький, що переїхав до Львова на початку 1990-х років, відкрив у Львові підєрію «Кастелярі» («Castelari») [42], яка працювала від 10:00 до 20:00. Заклад швидко здобув прихильність серед львів'ян, адже він славився екзотичними десертами та італійським морозивом, а інтер'єр «нагадував кафе з французького серіалу» [14, с. 3]. Кава станом на грудень 1994 року коштувала 25000 крб., з вершками — 35000, а чай — 15000 [14, с. 3].

Зауважимо, що на початку 1990-х років система громадського харчування у Львові переживала період суттєвих змін, зумовлених переходом до ринкової економіки. Влада міста активно видавала дозволи на приватизацію вже існуючих кафе та ресторанів. До прикладу, у 1993 році на приватизацію було виставлено кафе «Високий замок» в однойменному парку [43, с. 2], ресторан «Ювілейний» — вул. Стрийська, 79, «Півний бар» — пл. Ярослава Мудрого, 5 (тепер — пл. князя Святослава), кафе «На розі» по вул. Винниченка, 1 [44, с. 4] та ін.

Після приватизації, приміщення ресторану «Ювілейний» було відремонтоване, і на його місці в січні 1996 року відкрито ресторан «Бостон-клуб», який одразу позиціонував себе як елітний заклад із унікальним концептом обслуговування. Його особливістю стала наявність 12 окремих ізольованих кімнат, розрахованих на різну кількість гостей. Вартість оренди кімнати орієнтовно складала 50 доларів на добу та включала користування відеопаратурою, су-

путниковим телебаченням і сигаретами на столі. У перспективі «Бостон-клуб» мав стати частиною більшого рекреаційного комплексу з готелем, стоянкою та зоною відпочинку біля озера [45, с. 4].

Висновки. Отож у перші роки незалежності у Львові зберігали популярність заклади громадського харчування, що діяли від радянського часу. Містяни продовжували відвідувати звичні кафе, ресторани та їдальні, які залишалися важливими складовими міського побуту. Молодь обирала бари і кав'ярні, що були місцями перших побачень, проведенень часу з друзями. Популярніші ресторани були локацією для відзначення важливих подій — днів народження, весілля та ін.

Зазначимо, що зберегли визначені ще у радянський період ознаки та формат обслуговування кафе-морозива. Вони залишалися доступними і звичними для сімейного відпочинку. Про зростання популярності цього формату свідчила поява нових закладів, таких як «Корона».

Водночас у місті почали з'являтися нові, концептуально відмінні заклади, такі як «Вавилон-20» чи «Лялька», які поступово ставали не лише місцем для харчування, а й важливою частиною міського соціального простору. Вони були своєрідними осередками львівської богемі — письменників, музикантів, художників та інших творчих людей. Тут відвідувачі активно обговорювали мистецькі новини, культурні події та власні творчі проекти, формуючи неформальні середовища, що впливали на культурне життя Львова.

Підкреслимо, що у місті з'являлись і нові приватні заклади, що пропонували оригінальний інтер'єр, нові формати обслуговування та ширший асортимент страв. Стара мережа громадського харчування поступово приватизовувалась, змінювала власників і концепцію, що свідчить про повільну, але помітну трансформацію ресторанної культури Львова у 1990-х роках.

Проте наголосимо, що у свідомості більшості львів'ян ще не було сталого уявлення про ресторани як звичне місце для щоденного обіду або вечері. Похід до ресторану залишався радше подією, пов'язаною з урочистостями чи особливими нагодами.

³ Льоди — морозиво. Незвичні діалектизми: що означають слова андрути, цвібак, льоди. Дзеркало тижня. URL: <https://zn.ua/ukr/UKRAINE/nezvichni-dialektizmi-shcho-oznachajut-slova-andruti-tsvibak-lodi.html>

1. Генєга Р. Система громадського харчування повоєнного Львова: старі та нові практики. *Український іс-*

- торичний журнал: науковий журнал. 2019. № 3. С. 49—73. DOI: <https://doi.org/10.15407/uhj2019.03.049>.
2. Шумилович Б. Відмовляючись від соціалізму: альтернативні простори Львова 1970—2000-х років. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2013. Вип. 23. С. 602—614.
 3. «Вижити в 90их». Освітній проект. Центр міської історії Центрально-Східної Європи. URL: <https://90s.lvivcenter.org/> (дата звернення: 30.07.2025).
 4. Студня Н. Кавові оазиси періоду радянської окупації Львова: де билася вільна думка за Залізною завісою. *Фотографії старого Львова*. 2025. URL: <https://photo-lviv.in.ua/kavovi-oazysy-periodu-radianskoj-okupatsii-lvova-de-bylasia-vilna-dumka-za-zaliznoiu-zavisoiu/> (дата звернення: 25.07.2025).
 5. Данилів Н. Що колись знаходилося на місці сучасної «Пузатої хати»? *Фотографії старого Львова*. 2015. URL: <https://photo-lviv.in.ua/scho-kolys-znahodylos-na-mistsi-suchasnoji-puzatoji-haty/> (дата звернення: 26.07.2025).
 6. Сорока А. «Молодість у 90-х була нелегка, але згадати є що». Де у Львові гуляли, танцювали й пили каву наші батьки. *То є Львів*. 2021. URL: <https://inlviv.in.ua/lviv/molodist-u-90-h-bula-nelegka-ale-zgadaty-yeshho-de-u-lvovi-gulyaly-tantsyuvaly-j-pyly-kavu-nashibatky> (дата звернення: 02.08.2025).
 7. Панкевич Б. Кнайпи Львова у радянські часи. *Збруч*. 2023. URL: <https://zbruc.eu/node/115330> (дата звернення: 25.07.2025).
 8. Винничук Ю. Кнайпи моєї молодості. *Збруч*. 2016. URL: <https://zbruc.eu/node/53616> (дата звернення: 25.07.2025).
 9. Глібовицький + Панкевич — кав'ярні. *Youtube*. 2019. URL: <https://www.youtube.com/playlist?list=PLPRdslxAl9yeEcDjynEWnGRM2b616Hm6s> (дата звернення: 08.08.2025).
 10. Форум Української Правди. *Кнайпи моєї молодості*. 2018. URL: <https://forum.pravda.com.ua/index.php?topic=1015597.5> (дата звернення: 25.07.2025).
 11. Львівський форум. *Ресторанна критика*. 2006. URL: <https://forum.lvivport.com/forums/restoranna-kritika.91> (дата звернення: 25.07.2025).
 12. Львівський форум. *Понастальгуємо?*)). 2008. URL: <https://forum.lvivport.com/threads/ponostalgu-jemo.37882/> (дата звернення: 25.07.2025).
 13. *Міський архів Львівської міської ради*. Ф. 9. Оп. 2. Спр. 4465. Арк. 1—280. Протокол 14-ої сесії міської Ради Львова 21-го скликання від 29.01.93, рішення та документи до них.
 14. Немилич Г., Л. С. Д. Львівська кавка або як прогуляти лекції. *Молода Галичина*. 1994. 13 грудня. № 144. С. 3.
 15. Пл. Ринок, 34 — колишня кам'яниця Авенштотівська. Центр міської історії. *Інтерактивний Львів*. URL: <https://lia.lvivcenter.org/uk/objects/gynok-34/> (дата звернення: 27.07.2025).
 16. Бакович Р. Посли обідають у «Люксі»! *Експрес*. 1994. 11—17 липня. № 2 (78). С. 4.
 17. Балковий Б. На порожній шлунок ліпше думається. *Молода Галичина*. 1992. 30 січня. № 10. С. 2.
 18. Бакович Р. Українське вар'єте — це не стриптиз, а народні танці. *Експрес*. 1994. 25—31 липня. № 27 (80). С. 4.
 19. Балюк Н. Ех, вар'єте, вар'єте, вар'єте... *Високий замок*. 1993. 22 травня. № 64 (131). С. 2.
 20. *Анкета-питальник про повсякденне життя у Львові (1991—1996)*. Підготував Л. Дикий. Львів. 2025.
 21. Показники середньомісячної заробітної плати працівників, зайнятих у галузях національної економіки, за 1992—2002 роки. *Пенсійний фонд України*. 2018-08-02. URL: <https://www.pfu.gov.ua/70128-pokaznyky-serednomisyachnoyi-zarobitnoyi-platy-pratsivnykiv-zajnyatyh-u-galuzyah-natsionalnoyi-ekonomiky-za-1992-2002-roky-shho-zastosovuyutsya-pid-chas-pryznachennya-ta-pererahunku-pensij-vidpovidno/> (дата звернення: 27.07.2025).
 22. *Життя у Львові на початку 1990-х*. Інтерв'ю з паном Андрієм. Записав Любомир Дикий. Львів, 5.03.2025 р.
 23. *Кафе «Псяча буда»*. (ВИ)жити в 90-х — освітня платформа про 90-і роки у Львові. URL: <https://90s.lvivcenter.org/uk/places/?locid=90> (дата звернення: 30.07.2025).
 24. Гнатівський Б. Були б гроші та харчі хороші. *Молода Галичина*. 1996. 21 вересня. № 109. С. 3.
 25. Маслій М. Ігор Білозір: «Ніби вчора, рідна мамо, Ви мене будили рано...». *Ukrainian-American Magazine*. 2025-02-03. URL: <https://ukrainianpeople.us/igor-bilozir-nibi-vchora-ridna-mamo-v/> (дата звернення: 08.08.2025).
 26. *Життя у Львові на початку 1990-х*. Інтерв'ю з паном Романом. Записав Любомир Дикий. Львів, 15.03.2025 р.
 27. *Життя у Львові на початку 1990-х*. Інтерв'ю з паном Ростиславом. Записав Любомир Дикий. Львів, 17.03.2025 р.
 28. Балюк Н. Не високо літає «Лебідь». *Високий замок*. 1993. 24 липня. № 92 (209). С. 3.
 29. Алхіміки із «Скнилівка». *Високий замок*. 1995. 13 липня. № 94 (529). С. 2.
 30. Горілка із «Калинки». *Високий замок*. 1995. 15 липня. № 95—96 (530—531). С. 2.
 31. Павлишин Р. Фелічита — це щастя смачно поїсти. *Експрес*. 1996. 16—24 листопада. № 44 (194). С. 12.
 32. Артцентр «Дзига». *Історія*. URL: <https://dzyga.com/istoriya/> (дата звернення: 01.08.2025).
 33. *Кав'ярня-галерея «Дзига»*. (ВИ)жити в 90-х — освітня платформа про 90-і роки у Львові. URL: <https://90s.lvivcenter.org/uk/places/?locid=38> (дата звернення: 01.08.2025).
 34. Белей А. 20 світлин культового львівського клубу «Лялька» кінця 90-х років. 2019-05-26. URL:

- <https://www.032.ua/news/2403410/20-svitlin-kultovogo-lvivskogo-klubu-lalka-kinca-90-h-rokiv> (дата звернення: 30.07.2025).
35. Постанова Кабінету Міністрів № 727 від 20 жовтня 1994 р. Про розміри стипендіального забезпечення студентів, учнів, слухачів навчальних закладів, а також аспірантів і докторантів. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/727-94-%D0%BF#Text> (дата звернення: 27.07.2025).
 36. Боднар Н. Сесіль Рошет: Львів — європейське місто, але не Париж. *Молода Галичина*. 1995. 25 лютого. № 25. С. 2.
 37. Львівський форум. Ресторанна критика. Кнайпа За кулісами. *Весь Львів за кулісами*. 2007. URL: <https://forum.lvivport.com/threads/knajpa-za-kulisami-ves-lviv-za-kulisami.14923/> (дата звернення: 28.07.2025).
 38. Васютин В. Якщо ви не пробували гуксу, вам буде важко зрозуміти, чим воно відрізняється від пульговіг. *Експрес*. 1995. 12—24 січня. № 1—2. С. 3.
 39. Кафе «Пінгвін». (ВИ)жити в 90-х — освітня платформа про 90-і роки у Львові. URL: <https://90s.lvivcenter.org/uk/places/?locid=69> (дата звернення: 31.07.2025).
 40. Просп. Тараса Шевченка, 24. *Wikimapia*. URL: <https://wikimapia.org/26925252/uk/просп-Тараса-Шевченка-24> (дата звернення: 05.08.2025).
 41. Боруцький Ю. Титуловане кафе. *Високий замок*. 1993. 13 лютого. № 20 (137). С. 1.
 42. Кашицький Володимир — підпільник, пластун, меценат. *Історія Пласту — 100 Кроків — історичний пластовий блог*. URL: <https://100krokov.info/2017/03/kashytskyj-volodymyr-pidpilnyk-plastun-metsenat/> (дата звернення: 05.08.2025).
 43. Хто стане власником підприємства, магазину, кафе? *Високий замок*. 1993. 17 червня. № 76 (193). С. 2.
 44. Список об'єктів комунальної власності Львівської області, що підлягають приватизації. *Високий замок*. 1993. 24 липня. № 92 (209). С. 4.
 45. В&В. У Львові з'явився ще один елітний ресторан. *Експрес*. 1996. 24 січня — 4 лютого. № 3 (153). С. 4.
- REFERENCES
- Heneha, R. (2019). The public catering system of the post-war Lviv: old and new practices. *Ukrainian Historical Journal*, 3, 49—73. DOI: <https://doi.org/10.15407/uhj2019.03.049> [in Ukrainian].
- Shumylovych, B. (2013). Abandoning socialism: alternative spaces in Lviv in the 1970s—2000s. *Ukraine: Cultural Heritage, National Identity, Statehood*, 23, 602—614 [in Ukrainian].
- «Survive in the 1990s». *Educational project. Center for Urban History of East Central Europe*. Retrieved from: <https://90s.lvivcenter.org/> (Last accessed: 30.07.2025) [in Ukrainian].
- Studnia, N. (2025). Coffee oases during the Soviet occupation of Lviv: where free thought flourished behind the Iron Curtain. *Photographs of Old Lviv*. Retrieved from: <https://photo-lviv.in.ua/kavovi-oazysy-periodu-radianskoi-okupatsii-lvova-de-bylasia-vilna-dumka-za-zaliznoi-zavisoju/> (Last accessed: 25.07.2025) [in Ukrainian].
- Danyliv, N. (2015). What used to be located on the site of today's «Puzata Khata»? *Photographs of Old Lviv*. Retrieved from: <https://photo-lviv.in.ua/scho-kolys-znalylos-na-mistsi-suchasnoji-puzatoji-haty/> (Last accessed: 26.07.2025) [in Ukrainian].
- Soroka, A. (2021). «Youth in the 1990s was not easy, but there is much to remember». Where in Lviv our parents strolled, danced, and drank coffee. *This is Lviv*. Retrieved from: <https://inlviv.in.ua/lviv/molodist-u-90-h-bula-nelegka-ale-zgadyty-ye-shho-de-u-lvovi-gulyaly-tantsyuvaty-j-pyly-kavu-nashi-batky> (Last accessed: 02.08.2025) [in Ukrainian].
- Pankevych, B. (2023). Taverns of Lviv in Soviet Times. *Zbruch*. Retrieved from: <https://zbruch.eu/node/115330> (Last accessed: 25.07.2025) [in Ukrainian].
- Vynnychuk, Yu. (2016). Taverns of My Youth. *Zbruch*. Retrieved from: <https://zbruch.eu/node/53616> (Last accessed: 25.07.2025) [in Ukrainian].
- (2019). Hlibovytskyi, & Pankevych — Coffeehouses. *YouTube*. Retrieved from: <https://www.youtube.com/playlist?list=PLPRdSLxAl9yeEcDjynEWnGRM2b616Hm6s> (Last accessed: 08.08.2025) [in Ukrainian].
- (2018). Taverns of My Youth. *Forum of Ukrainska Pravda*. Retrieved from: <https://forum.pravda.com.ua/index.php?topic=1015597.5> (Last accessed: 25.07.2025) [in Ukrainian].
- (2006). Restaurant review. *Lviv Forum*. Retrieved from: <https://forum.lvivport.com/forums/restoranna-kritika.91> (Last accessed: 25.07.2025) [in Ukrainian].
- (2008). Shall We Nostalgize? *Lviv Forum*. Retrieved from: <https://forum.lvivport.com/threads/ponostalgujemo.37882/> (Last accessed: 25.07.2025) [in Ukrainian].
- Lviv City Council Municipal Archive*. F. 9. Op. 2. File 4465. Protocol of the 14th session of the 21st convocation of the Lviv City Council, January 29, 1993, decisions and related documents (Pp. 1—280) [in Ukrainian].
- Nemilych, H., & L. S. D. (1994, December 13). Lviv coffee or how to skip lectures. *Moloda Halychyna*, 144, 3 [in Ukrainian].
- Pl. Rynok, 34 — former Avenshtokivska townhouse. *Center for Urban History. Lviv Interactive*. Retrieved from: <https://lia.lvivcenter.org/uk/objects/rynok-34/> (Last accessed: 25.07.2025) [in Ukrainian].
- Bakovych, R. (1994, July 11—17). Ambassadors dine at «Lux»! *Expres*, 25 (78), 4 [in Ukrainian].
- Balkovyi, B. (1992, January 30). On an empty stomach one thinks better. *Moloda Halychyna*, 10, 2 [in Ukrainian].
- Bakovych, R. (1994, July 25—31). Ukrainian variété — it is not striptease, but folk dances. *Expres*, 27 (80), 4 [in Ukrainian].
- Baliuk, N. (1993, May 22). Eh, variété, variété, variété... *Vysokyi Zamok*, 64 (131), 2 [in Ukrainian].

- Dyki, L. (2025). *Questionnaire about everyday life in Lviv (1991–1996)*. Lviv.
- Pension Fund of Ukraine. (2018, August 2). *Indicators of the average monthly salary of employees engaged in the sectors of the national economy, 1992–2002*. Retrieved from: <https://www.pfu.gov.ua/70128-pokaznyky-serednomisyachnoyi-zarobitnoyi-platy-pratsivnykiv-zajnyatyh-ugaluzyah-natsionalnoyi-ekonomiky-za-1992-2002-roky-shho-zastosovuyutsya-pid-chas-pryznachennya-ta-pererakhunku-pensij-vidpovidno/> (Last accessed: 27.07.2025) [in Ukrainian].
- Andrii. (2025, March 5). *Life in Lviv in the early 1990s*. Interview by Liubomyr Dyki. Lviv [in Ukrainian].
- Café «Psiacha Buda». «Survive in the 1990s». *Educational project. Center for Urban History of East Central Europe*. Retrieved from: <https://90s.lvivcenter.org/uk/places/?locid=90> (Last accessed: 30.07.2025) [in Ukrainian].
- Hnatovskyi, B. (1996, September 21). If Only There Were Money and Good Food. *Moloda Halychyna*, (109), 3 [in Ukrainian].
- Maslii, M. (2025, February 3). Ihor Bilozir: «As if it were yesterday, dear mother, you were waking me up early...». *Ukrainian-American Magazine*. Retrieved from: <https://ukrainianpeople.us/irop-білозір-ніби-вчора-рідна-мамо-в/> (Last accessed: 08.08.2025) [in Ukrainian].
- Roman. (2025, March 5). *Life in Lviv in the early 1990s*. Interview by Liubomyr Dyki. Lviv [in Ukrainian].
- Rostyslav. (2025, March 5). *Life in Lviv in the early 1990s*. Interview by Liubomyr Dyki. Lviv [in Ukrainian].
- Baliuk, N. (1993, July 24). The «Lebid» doesn't fly high. *Vysoky Zamok*, 92 (209), 3 [in Ukrainian].
- Alkhimiky from «Sknylivka». (1995, July 13). *Vysoky Zamok*, 94 (529), 2 [in Ukrainian].
- Horilka from «Kalyanky». (1995, July 15). *Vysoky Zamok*, 95–96 (530–531), 2 [in Ukrainian].
- Pavlyshyn, R. (1996, November 16–24). Felichita — it's the joy of eating well. *Expres*, 44 (194), 12 [in Ukrainian].
- History. *Artcenter «Dzyga»*. Retrieved from: <https://dzyga.com/istoriya/> (Last accessed: 01.08.2025) [in Ukrainian].
- Café-galary «Dzyga». «Survive in the 1990s». *Educational project. Center for Urban History of East Central Europe*. Retrieved from: <https://90s.lvivcenter.org/uk/places/?locid=38> (Last accessed: 01.08.2025) [in Ukrainian].
- Belei, A. (2019, May 26). 20 photos of the iconic Lviv club «Lyalka» from the late 1990s. *032.ua. Site of the city of Lviv*. Retrieved from: <https://www.032.ua/news/2403410/20-svitlin-kultovogo-lvivskogo-klubu-lalka-kinca-90-h-rokiv> (Last accessed: 30.07.2025) [in Ukrainian].
- Cabinet of Ministers of Ukraine. (1994, October 20). *Resolution No. 727 on the amount of scholarship support for students, pupils, trainees of educational institutions, as well as postgraduate and doctoral students*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/727-94-%D0%BF#Text> (Last accessed: 27.07.2025) [in Ukrainian].
- Bodnar, N. (1995, February 25). Cecile Rochet: Lviv is a European city, but not Paris. *Moloda Halychyna*, 25, 2 [in Ukrainian].
- (2007). Restaurant review: Tavern «Za kulisamy». All of Lviv behind the scenes. *Lviv forum*. Retrieved from: <https://forum.lvivport.com/threads/knajpa-za-kulisami-ves-lviv-za-kulisami.14923/> (Last accessed: 28.07.2025) [in Ukrainian].
- Vasiutyn, V. (1995, January 12–24). If you haven't tried guksy, it will be hard for you to understand how it differs from pulgogi. *Expres*, 1–2, 3 [in Ukrainian].
- Café «Pingvin». «Survive in the 1990s». *Educational project. Center for Urban History of East Central Europe*. Retrieved from: <https://90s.lvivcenter.org/uk/places/?locid=69> (Last accessed: 31.07.2025) [in Ukrainian].
- Prospect Tarasa Shevchenka, 24. *Wikimapia* Retrieved from: <https://lia.lvivcenter.org/uk/objects/rynok-34/> (Last accessed: 05.08.2025) [in Ukrainian].
- Borutskyi, Yu. (1993, February 13). Titled cafe. *Vysoky Zamok*, 20 (137), 1 [in Ukrainian].
- Kashytskyi Volodymyr — underground activist, plast member, philanthropist. *History of Plast — 100 Steps — historical plast blog*. Retrieved from: <https://100krokv.info/2017/03/kashytskyj-volodymyr-pidpilnyk-plastun-metsenat/> (Last accessed: 05.08.2025) [in Ukrainian].
- Who will become the owner of an enterprise, shop, cafe? (1993, June 17). *Vysoky Zamok*, 76 (193), 2 [in Ukrainian].
- List of municipal property objects of the Lviv region subject to privatization. (1993, July 24). *Vysoky Zamok*, 92 (209), 4 [in Ukrainian].
- B&B. (1996, January 24 — February 4). Another elite restaurant appeared in Lviv. *Expres*, 3 (153), 4 [in Ukrainian].